

SZEMLE.

Iskoláink belső élete az első háborús tanévben.

— Az 1914/5. évi iskolai értesítők nyomán. I. közlemény. —

1. **A népiskolák belső életének teljesen hű képét a szórványosan megjelent elemi népiskolai értesítőkből összeállítani nem igen lehet.** Azonban mégis kétségtelenül kidomborodik azokból, hogy a magyar tanítószám teljesen átértézte a mostani nagy feladatokat. Ez egyrészt a tanítói karnak a hadsegélyzés terén kifejtett nagyarányú közreműködésében, másrészt a tekintélyes számmal hadbavonult katonák helyettesítésében és a tanításnak lehető biztosításában nyert kifejezést. — Az értesítők a tanítóknak és tanulóknak a háborúval kapcsolatos jótékonyágáról adva számot, az árváknak és özvegyeknek, rokkantaknak, vak katonáknak, vöröskeresztnek stb. szóló gyűjtéseken kívül felsorolják a sokféle szeretetadományt, beszámolnak a hadibélyeg, itatóspapíros, levelezőlapok, hűségjelvények árúsitásáról, a szegény tanulók segélyezéséről, ingyen tankönyvekkel és ruhával való ellátásáról, valamint a kézimunka-tanítás keretében készített katonai téli meleg ruhákról. Kiegészíti ezt a tanítószám havi fizetéséből sok helyütt és lelkes készséggel följánlott 1—2%-os hozzájárulása az elesett tanítók özvegyeinek és árváinak alapja javára. De nemcsak az iskola szűkebb keretén belül, hanem azon túl, a társadalmi körök bevonásával is, folytatta áldásos tevékenységét a magyar tanítószám, emberbaráti intézmények (napközi othonok, menedékhelyek, népkonyhák) létesítésével, vezetésével és fenntartásával. Jogos önérettel hivatkozik a tanítószám az iskolai értesítőkből egyrészt e téren kifejtett munkálkodásának fényes eredményére, és másrészt azokra a nevelői hatásokra, miket a jótékonyág folytonos gyakorlása tett a gyermekek lelkére. — Az iskolába járó tanulók számán és a tanítás eredményén általában megérzik a háborús idők hatása. Már maga az a körülmény (amit hivatalos adatok állapítanak meg), hogy nem kevesebb, mint 14,000 tanító vonult hadba, egymagában alkalmas arra, hogy a tanítás eredményére következtetést vonjunk. Ha ehhez hozzávesszük, hogy miniszteri rendelet értelmében a mezőgazdasággal foglalkozó helyeken az ismétlő oktatás egyáltalán nem volt kötelező, a 9—11 éves tanulóktól csakis a téli időszakban kellett megkívánni az iskolába járást, számos helyen pedig (főleg városokban) az iskolai helyiségeket katonai célokra foglalták le: érthetőnek találjuk a legtöbb iskola jelentését, amely szerint a tanítási eredmény csupán a legegyszerűbb követel-

ményeket elégíthette ki. A legtöbb iskola váltakozó rendszerű tanítással, osztályok összevonásával, a tanítási anyagnak legszűkebb keretek közé való szorításával és — ahol annak szüksége mutatkozott — ideiglenes helyiségekben tudta végezni a munkáját. Egyik értesítő (a győri) azt is jelenti, hogy a város iskoláinak vezetőiből alakult értekezlet a középfokú oktatás biztosítását tartotta fontosabbnak; így aztán az elemi iskolák csak a téli hónapok folyamán kezdhették meg úgy ahogy a tanítást. — A nagy idők ledöntötték a felekezeti választófalakat. Nem egy helyen találjuk példáját annak, hogy a különböző jellegű és felekezeti iskolák tanulói összevonva és a célszerűség szerint megszavazva nyertek egész éven át oktatást. — Kedvezőtlenül befolyásolta az elérhető eredményt a sok iskolai mulasztás is; e tekintetben az évi jelentések sok jogos panaszt tesznek szóvá. — Mindeme nehézségek ellenére, mint az érsekújvári r. k. iskola értesítőjében olvassuk, a háborús iskolai év eredményét távolról sem lehet értéktelennek mondani. Jóllehet a gyermek ismeretköre nem bővült annyira, mint talán más években a tanterv szerint történt, de annál inkább gazdagodott érzelmi világa: mélyült szeretete a hozzátartozók iránt, megtanult együttérezni a harcolókkal s amit eddig hazaszeretetről, önfeláldozásról, hősiességről, magyar vitézségről hallott és tanult, azt most az iskola átértette, átélte vele. Ennek a módjáról, általában a háborúnak az iskolára, a tanításra és a tanulókra tett hatásáról azonban csak kevés értesítőben találunk adatokat. Legtöbbje meglegszik a tanítók személyére és egyéb külső eseményekre vonatkozó adatok felsorolásával. Pedig a gyermeki lélek megfigyelésére, a szerzett tapasztalatok följegyzésére és érvényesítésére rendkívül becses és ritka alkalmat szolgáltatnak a most lefolyó világesemények. Kiváló és értékes adatokat közöl a kézdivásárhelyi áll. iskola értesítője. Összefoglalva találjuk benne a mozgósítás első napjától kezdve mindazt, amit az események hatásából a legtöbb tanulón tapasztalni lehetett; kedély, figyelem, magaviselet, tanulás, fegyelem tekintetében. A napi események — mondja az említett értesítő — mindig meglátszottak tanítványainkon. Arcukra kiült az öröm, a lelkesedés, vagy a szomorúság, amint az események hozták magukkal. Przemysl föladásának hírére valamennyien levert arccal jöttek az iskolába, de a Mazuri-tavaknál aratott nagy győzelem valódi lelkesedést idézett elő közöttük. Olvasási kedvüket nagyon fokozta a hírekre való vágyakozás. A tanulni valót sokan nem olvasták el otthon, azonban az ujságot igen. S ebben nincs vesztesége az iskolának; gyakorolták az olvasás mesterségét s közben akaratlanul egészen új ismereteket szereztek. Beszélgetésük tárgya is merőben új. Lövőárok, fedezék, rajvonal, géppuska, srappell, gránát, dum-dum-löveg, a különféle fegyvernemek, szóval mind új fogalmak

voltak állandóan beszélgetésük, olykor heves vitatkozásuk tárgyai s a döntés és ítélkezés szerepéből bőven kijutott a tanítóknak is. A fiúkra igen jellemző, hogy állandóan csak háborúsdit, várostromot, rohamozást játszottak; a fegyvert, szuronyt lécs és karóvég helyettesítette. Egyes tantárgyakat, így első sorban a földrajzot, meg a történelmet határozottan nagyobb kedvvel tanulták; általában a kötelességérzet nagyobb mértékben nyilvánult meg, mint azelőtt. A tanulók fegyelmezése nehezebb volt ugyan, bizonyos szabadság ejtette egy részüket rabul, de általában semmiféle súlyosabb erkölcsi hiba, vagy kihágás, mint más években, nem fordult elő. Hasonló tárgyú, értékes dolgozatot találunk még a besztercebányai áll. iskolai értesítőben; a háborúval kapcsolatos önálló értékezéseket pedig: a kolozsvári millenniumi (áll.), a nagybányai (áll.), a zalaszentgróti (áll.) és a nyitrai (izr.) iskolák értesítőiben. Azonban arról, hogy minő hatásokat tettek a háborús események a szülők, a nép lelkére, mennyiben vettek részt a tanítótestületek a lakosság lelki gondozásában, erről — sajnos — az értesítők-ből semmiféle tájékozást nem meríthetünk. Kétségtelen, hogy a tanító-ság ennek a feladatának is derekasan megfelelt, s itt csupán az a kívánság kerülhet szóba, hogy a jövőben ezek az adatok, mint a későbbi kor számára szolgáló megbecsülhetetlen források, az iskolák jelentéseiben és beszámolóiban is helyt találjanak. — Az ifjúsági egyesületek működése nagyrészt szünetelt. Tagjaira a hadbavonult hozzátartozóik itthoni munkájának elvégzése hárult, ami szabad idejüket teljesen elfoglalta és az egyesületi életben való részvételüket gátolta. A makói áll. gazd. iskola igazgatója ezt jelenti: «Legényegyesületünk jelen, 7. esztendei működéséről nem én, hanem a harc-terek krónikásai tudnak majd beszámolni, ha a harci zaj elül és pedig azért, mivel egyesületünk tagjainak 90%-a hadbavonult.» Ugyanezzel az iskolával kapcsolatban egy leányegyesület is áll fenn, amelynek tevékenysége (mint a legtöbb leány-isméltőiskoláé) kizáróan a katonáknak készített ruhák varrására szorítkozott. — Az az általános igazság, hogy a megpróbáltatás mindenkor közelebb viszi az embereket az Istenhez, megnyilatkozott az iskolai nevelésben is: fokozódott a vallásos érzés ápolása, erősítése. Az iskolai értesítőkből látjuk, hogy igen sok helyen (néhol tanfelügyelői intézkedésre) külön ú. n. hadiimákat mondtak a gyermekek tanítás előtt és után; és arról is olvasunk jelentést, hogy a gyermekek tanítóik vezetése mellett naponként a templomba mentek s ott könyörögtek fegyvereink győzelméért. — Habár a hazafias érzelmek táplálására és fejlesztésére az idén rendes órákon is igen sokszor nyílt tér és alkalom, az iskolai ünnepélyeket mégis megtartották mindenütt. Március 15-e ünnepét eltérően a többitől, majd mindenütt a szülők és nagyközönség bevonásával ünnepelték.

meg az iskolák. Az értesítők kiemelik, hogy a tanítók a beszédeikben, valamint a közreműködő tanulók a mondókáikban, a mult eseményeit a jelen nagy küzdelmével törekedtek kapcsolatba hozni. Egyébként arról, hogy minő szolgálatot tettek az iskolai ünnepélyek a hazafias nevelésben, az a sok ezer tanító lesz majd hivatva adatokat szolgáltatni, akik maguk is a harctéren küzdve kitapasztalhatják, hogyan érvényesült tanítói munkájuk. Ezek szólhatnak majd sokat arról is: minő teendőket ismertek fel a jövő béke napjaira. *Földváry Ferenc.*

2. A polgári fiúiskolákban a miniszteri rendelet értelmében 1914 szept. elején mindenütt megtörtént a beírás; még ott is, ahol kétséges volt, vajjon megkezdhető-e az iskolai munka. Sok iskola épületét a katonaság máris lefoglalta. Az egyik iskola igazgatója más helyiség hiányában a tornaterem kis öltözőjében írta be a tanulókat, másik a saját lakásán. A harctérhez közelebb eső határszéli községekben a beírt tanulók létszáma az előző évekéhez képest meglehetősen csökkent. Sok vidéki szülőt az aggodalom tartott vissza attól, hogy gyermekét a közeli város polgári iskolájába beírassa; inkább iskolázás nélkül otthon tartotta, vagy a harctértől távolabb eső város iskolájába adta. Más szülők ama téves hitben, hogy az iskolák a háború miatt úgyszólván megszüntetik a tanítást, költségkímélés céljából nem iratták be gyermekeiket. Nem egy tanuló pedig azért nem iratkozott be, mert szülei nem gondozhatták eléggé; az apa hadba vonult, az anyát a megélhetés gondja, s a nehéz munka merítette ki. Újvidéken feltűnően kevés volt a szerb anyanyelvű tanuló. — Az iskolaépületek jó részét a katonaság foglalta le, azért sok iskola nem a saját épületében tanított. Két-három intézet is összeszorult egy épületben. Némely intézet a község különböző köz- és magán-épületeiben, sokszor egymástól nagy távolságban helyezte el egy-egy osztályát, ami a nevelés és fegyelmezés munkáját nagyon megnehezítette. A hatvani iskola az isk. év tartama alatt többször vándorolt. Először az óvodában tanított, azután az elemi iskolában, utána egy társaskör helyiségében, majd üres magánlakásban és korcsmahelyiségben, végre áprilistól kezdve a saját épületében. A titeli iskola igazgatója és egyetlen hadba nem vonult tanára a saját lakásukon tanítottak, a sajátjukból fedezve a fűtés és takarítás költségeit. — A tanítást leginkább az a körülmény nehezítette meg, hogy oly sok tanár teljesített katonai szolgálatot; minden iskolának megvolt a maga harctéren küzdő, megsebesült vagy fogságba esett hőse, nem egy tanár életét is feláldozta a haza oltárán. A pozsonyi iskolában a tanárok létszáma 15-ről 5-re apadt, a titeli iskolában, mint már említém, az igazgató egy tanárral látta el az iskolai teendő-